

Η Αρχαία
Αγορά
της Αθήνας
Οδηγός του Μουσείου

ΠΕΜΠΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Laura Gawlinski

Φωτογραφίες
Craig A. Mauzy

Η Αρχαία
Αγορά
της Αθήνας
Οδηγός του Μουσείου

Η Αρχαία
Αγορά
της Αθήνας
Οδηγός του Μουσείου

ΠΕΜΠΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Laura Gawlinski

Φωτογραφίες

Craig A. Mauzy

Μετάφραση

Μαρία Μιχάλαρου

Τίτλος του πρωτοτύπου

The Athenian Agora
Museum Guide
Princeton, New Jersey

© The American School of Classical Studies at Athens, 2014

Σχεδιασμός: Mary Jane Gavenda

ISBN 978-960-7067-08-1

© για την ελληνική γλώσσα
Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών Στην Αθήνα

Τυπώθηκε στην Ελλάδα.

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	8
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	10
ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	16
ΟΙ ΧΩΡΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	18
ΑΝΔΗΡΟ	22
ΚΙΟΝΟΣΤΟΙΧΙΕΣ ΙΣΟΓΕΙΟΥ	33
ΙΣΟΓΕΙΟ: ΧΩΡΟΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ	66
ΕΠΙΛΩ ΟΡΟΦΟΣ	73
ΚΥΡΙΑ ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	101
ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ	101
ΠΡΩΙΜΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΥ	111
ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ	124
ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ	132
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ , ΡΩΜΑΪΚΗ, ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ	171
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	188
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ	190
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	195

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο παρών *Οδηγός* αποτελεί την πρώτη αυτοτελή έκδοση της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών που αναφέρεται στα εκθέματα του *Μουσείου της Αρχαίας Αγοράς*. Συνοδεύει το βιβλίο *Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας. Οδηγός στον Αρχαιολογικό Χώρο* (J. McK. Camp II, Αθήνα 2013, στο εξής: *Οδηγός της Αρχαίας Αγοράς της Αθήνας*), στην οποία έχει χρησιμοποιηθεί το σύμβολο για να επισημανθούν τα αντικείμενα του Μουσείου. Εκεί ο επισκέπτης θα βρει πληροφορίες σχετικά με τις αρχαιότητες και τα μνημεία του αρχαιολογικού χώρου, καθώς και μια ευθύνοπτη ιστορική παρουσίαση. Ορισμένοι χάρτες και εικόνες που σχετίζονται με τον αρχαιολογικό χώρο περιλαμβάνονται και στην παρούσα έκδοση, ώστε οι Οδηγοί να μπορούν να χρησιμοποιηθούν χωριστά ο ένας από τον άλλο. Σύντομες βιβλιογραφικές αναφορές παρέχονται στο τέλος των περισσότερων λημμάτων, για όσους επιθυμούν περαιτέρω ενημέρωση σχετικά με τα εκθέματα.

Μέρος του υλικού που περιλαμβάνει ο *Οδηγός του Μουσείου* είχε δημοσιευθεί σε παλαιότερες εκδόσεις *Οδηγών της Αρχαίας Αγοράς της Αθήνας*, που περιείχαν σε έναν τόμο τόσο τα μνημεία του αρχαιολογικού χώρου όσο και τα αντικείμενα του Μουσείου (βλ. M. L. Lang and C. W. J. Eliot [1954], H. A. Thompson [1962, 1976], και J. McK. Camp II [1990], όλες στα Αγγλικά).

Στον *Οδηγό του Μουσείου της Αρχαίας Αγοράς* έχει ληφθεί υπόψη η πρόσφατη αναδιάρθρωση των αιθουσών του Μουσείου, καθώς και νέες ανακαλύψεις και πρόσφατες μελέτες. Ο *Οδηγός* απευθύνεται σε επισκέπτες που βρίσκονται στην Αθήνα και περιηγούνται τον αρχαιολογικό χώρο και ακολουθεί τη σειρά με την οποία βρίσκονται τοποθετημένα τα ευρήματα στη Στοά του Αττάλου. Ένας γενικός χάρτης του αρχαιολογικού χώρου -με αριθμημένα τα μνημεία- βρίσκεται σε ειδική θήκη στο οπισθόφυλλο του *Οδηγού της Αρχαίας Αγοράς της Αθήνας*. Οι παραπομπές από το κείμενο στο χάρτη γίνονται με το σύμβολο . Περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με τον αρχαιολογικό χώρο όπου βρέθηκαν τα εκθέματα περιέχονται στο βιβλίο των H. A. Thompson και R. E. Wycherley, *The Agora of Athens (Agora XIV, 1972)*, και του J. McK. Camp II, *Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας. Οι ανασκαφές στην καρδιά της κλασικής πόλης* (Αθήνα, 2004).

Στο τέλος του *Οδηγού του Μουσείου της Αρχαίας Αγοράς* ο αναγνώστης θα βρει κατάλογο των εκδόσεων της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών σχετικά με τα ευρήματα που ανακαλύφθηκαν στην Αρχαία Αγορά της Αθήνας. Μεγάλος αριθμός εκδόσεων και άλλων πηγών είναι διαθέσιμος, σε ηλεκτρονική μορφή, στην ιστοσελίδα για τις ανασκαφές της Αρχαίας Αγοράς: <http://www.ascsa.edu.gr/index.php/excavationagora>.

Ο παρών Οδηγός περιλαμβάνει έγχρωμες φωτογραφίες του Craig A. Mauzy. Οι εικόνες του φωτογραφικού αρχείου έχουν δημιουργηθεί από μια σειρά φωτογράφων που εργάστηκαν στην Αρχαία Αγορά: την Alison Frantz, τον James Heyle, τον Eugene Vanderpool Jr., τον Robert K. Vincent και τον Craig A. Mauzy. Τα περισσότερα σχέδια είναι έργα αρχιτεκτόνων της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών: του Ιωάννη Τραυλού, του William B. Dinsmoor Jr. και του Richard Anderson. Η έκδοση του Οδηγού χρηματοδοτήθηκε εν μέρει από το ίδρυμα Charles A. Dana Foundation.

Οι εργασίες στην Αρχαία Αγορά της Αθήνας χρηματοδοτούνται από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα και από το Packard Humanities Institute, με τη συμβολή του Randolph-Macon College, του Ιδρύματος Samuel H. Kress, καθώς και ιδιωτικών δωρεών. Οι ανασκαφές στον αρχαιολογικό χώρο πραγματοποιήθηκαν με τη βοήθεια εκατοντάδων ατόμων και τα αποτελέσματα των μελετών βασίζονται στις απόψεις των πολυάριθμων μελετητών που έχουν εργαστεί στις ανασκαφές της Αρχαίας Αγοράς για περισσότερα από 80 χρόνια.

John McK. Camp II
Διευθυντής των Ανασκαφών
της Αρχαίας Αγοράς

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

σελ. 102

σελ. 129

σελ. 41

σελ. 105

σελ. 156

σελ. 161

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΪΣΤΟΡΙΑ (3200–700 π.Χ.)

ΑΡΧΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ (700–480 π.Χ.)

ΚΛΑΣΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (480–323 π.Χ.)

περ. 3200–2800 π.Χ. Ύστερη Νεολιθική εποχή.

Αρχαιότερη καταγεγραμμένη κατοίκηση της Αθήνας στις κλιτύες της Ακρόπολης.

περ. 3000–1550 π.Χ. Πρωτοελλαδική και Μεσοελλαδική εποχή.

περ. 1550–1100 π.Χ. Μυκηναϊκή εποχή (Ύστεροελλαδική ή Ύστερη εποχή του Χαλκού).

Ελληνική μυθολογία: Τρωικός πόλεμος, Ιάσωνας και Αργοναύτες, Θησέας και Μινώταυρος.

περ. 1100–700 π.Χ. Πρωτογεωμετρική και Γεωμετρική εποχή (Εποχή του Σιδήρου).

Μετανάστευση ελληνικών φύλων και αποικισμός, οι πρώτοι Ολυμπιακοί Αγώνες (776 π.Χ.), εισαγωγή του αλφαβήτου, *Ιλιάδα* και *Οδύσσεια*.

Τέλη 7ου αιώνα π.Χ.

Εμφάνιση του μελανόμορφου ρυθμού στην αγγειογραφία της Αθήνας.

περ. 600 π.Χ.

Ο νομοθέτης Σόλων (594 π.Χ.) και οι απαρχές της Αθηναϊκής δημοκρατίας.

560–510 π.Χ.

Η τυραννίδα του Πεισίστρατου και των γιών του, Ιππία και Ίππαρχου. Δολοφονία του Ίππαρχου, 514 π.Χ.

περ. 515 π.Χ.

Εμφάνιση του ερυθρόμορφου ρυθμού στην αγγειογραφία της Αρχαίας Αγοράς.

508/7 π.Χ.

Εγκαθίδρυση της Αθηναϊκής δημοκρατίας από τον Κλεισθένη.

490–479 π.Χ.

Περσικοί πόλεμοι: μάχη του Μαραθών (490 π.Χ.), μάχη των Θερμοπυλών (480 π.Χ.), ναυμαχία της Σαλαμίνας (480 π.Χ.) και μάχη των Πλαταιών (479 π.Χ.). Καταστροφή της Αθήνας από τους Πέρσες το 480 π.Χ.

460–429 π.Χ.

Χρυσός αιώνας του Περικλή, ακμή της Αθήνας.

431–404 π.Χ.

Πελοποννησιακός πόλεμος, Αθήνα εναντίον Σπάρτης (Νικίειος ειρήνη, 421–415 π.Χ.)

399 π.Χ.

Θάνατος του Σωκράτη.

338 π.Χ.

Ακμή της Μακεδονίας υπό τον Φίλιππο Β' και τον Μέγα Αλέξανδρο, μάχη της Χαϊρώνειας (338 π.Χ.), διαχείριση των δημοσίων οικονομικών της Αθήνας από τον Λυκούργο, (338–326 π.Χ.)

323 π.Χ.

Θάνατος του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

σελ. 64

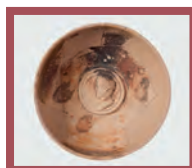
σελ. 173

σελ. 55

σελ. 176

σελ. 181

σελ. 187

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (323–86 π.Χ.)

ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ (86 π.Χ. – 250 μ.Χ.)

ΥΣΤΕΡΟΡΩΜΑΪΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ (250+ μ.Χ.)

322 π.Χ.

Οι Μακεδόνες κατακτούν την Αθήνα.

Αρχές του 3ου αιώνα π.Χ.

Εμφάνιση του ρυθμού της Δυτικής Κλιτύος στην κεραμεική.

περ. 225 π.Χ.Παραγωγή αγγείων με χρήση *μήτρας* (καλούπι).**2ος αιώνας π.Χ.**

Παραγωγή νεοαττικών γλυπτών.

159–138 π.Χ.

Ανέγερση της Στοάς του Αττάλου με δαπάνη του Αττάλου Β', βασιλιά της Περγάμου.

146 π.Χ.

Ρωμαϊκή κυριαρχία στην Ελλάδα. Καταστροφή της Κορίνθου από τον Λεύκιο Μόμμο.

86 π.Χ.

Πολιορκία και κατάκτηση της Αθήνας από τον Ρωμαίο στρατηγό Σύλλα.

27 π.Χ.–14 μ.Χ.

Ηγεμονία του Οκταβιανού Αυγούστου.

117–138 μ.Χ.

Ηγεμονία του Αδριανού.

138–161 μ.Χ.

Ηγεμονία του Αντωνίνου του Ευσεβούς.

περ. 150 μ.Χ.

Περιήγηση του Πausανία στην Αθήνα.

267 μ.Χ.

Η Αθήνα και η Αρχαία Αγορά καταστρέφονται από τους Ερούλους.

330 μ.Χ.

Ίδρυση της Κωνσταντινούπολης.

396 μ.Χ.

Εισβολή των Βησιγόθων του Αλάριχου στην Αθήνα, φθορές στην Αρχαία Αγορά.

529 μ.Χ.

Κλεισιμο των φιλοσοφικών σχολών της Αθήνας από τον Ιουστινιανό.

582/3 μ.Χ.

Καταστροφή της Αρχαίας Αγοράς, πιθανότατα από τους Σλάβους, και εγκατάλειψή της.

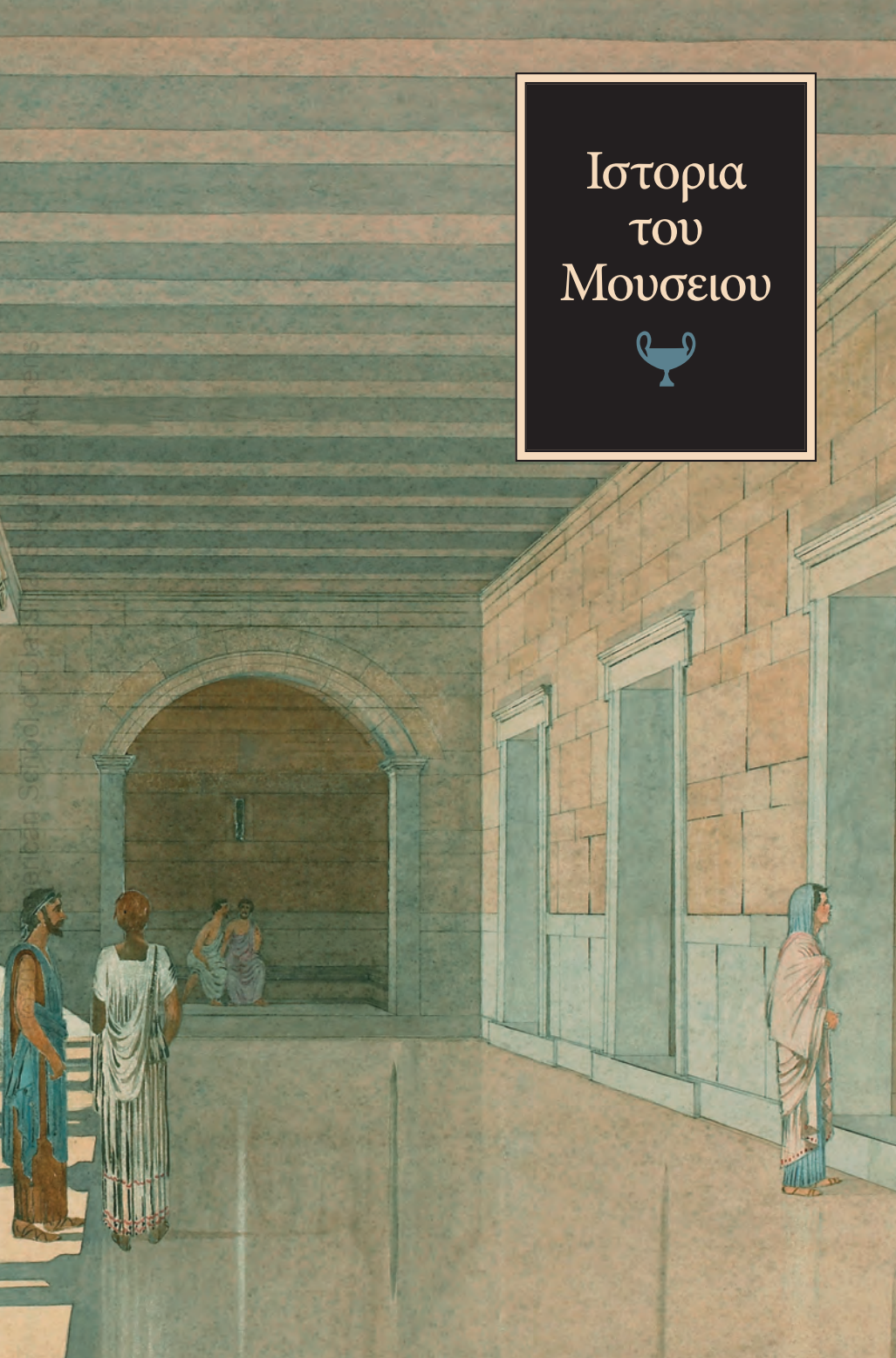
10ος–12ος αι. μ.Χ.

Επανάχρηση του χώρου της Αρχαίας Αγοράς, ανέγερση της εκκλησίας των Αγίων Αποστόλων.

©2014 American School of Classical Studies at Athens

Ιστορία του Μουσείου

Εικ. 1. Τοποθέτηση του αγάλματος του Απόλλωνα Πατρώνος στην αναστηλωμένη Στοά του Αττάλου (Αύγουστος 1956)

Όλα τα ευρήματα των ανασκαφών που διεξάγει η Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αρχαία Αγορά, από το 1931, φιλοξενούνται σήμερα στη Στοά του Αττάλου ⁴⁶. Επιπλέον, εδώ έχουν μεταφερθεί τα σημαντικότερα αντικείμενα που είχαν αποκαλυφθεί σε παλαιότερες ανασκαφές Ελλήνων αρχαιολόγων και βρίσκονταν στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο: μεταξύ άλλων, το άγαλμα του Απόλλωνα Πατρώου (εικ. 1), οι προσωποποιήσεις της Ιλιάδας και της Οδύσσειας (εικ. 25) και ένα κιονόκρανο κορινθιακού ρυθμού από το Ωδείο του Αγρίππα (σήμερα βρίσκεται στον χώρο του Ωδείου). Τέλος, τα ευρήματα που ανακαλύφθηκαν κατά τις ανασκαφές της Αμερικανικής Σχολής στη Βόρεια Κλιτύ της Ακρόπολης και στην Πνύκα φυλάσσονται, επίσης, στη Στοά του Αττάλου.

Η ιστορία του μουσείου είναι συνυφασμένη με την ιστορία της αναστήλωσης της Στοάς του Αττάλου. Λίγα χρόνια μετά την έναρξη των ανασκαφών στην Αγορά, ο χώρος όπου στεγάζονταν τα ευρήματα δεν αρκούσε πλέον για τη φύλαξή τους (εικ. 2). Πριν ακόμα από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξαν σχέδια για τη δημιουργία μουσείου στον αρχαιολογικό χώρο, όπου τα ευρήματα θα μπορούσαν να εκτίθενται στον τόπο όπου είχαν ανακαλυφθεί. Η περιοχή στα δυτικά του Άρειου Πάγου ⁷⁴ θεωρήθηκε κατάλληλος χώρος για ένα τέτοιο μουσείο και το 1946 ξεκίνησαν εκεί προκαταρκτικές ανασκαφές, ενώ ετοιμάστηκαν και τα σχέδια των κτηρίων που θα ανεγείρονταν. Όταν η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως απρόσμενα μεγάλο αριθμό σημαντικών κτηρίων και κινήτων ευρημάτων, ο τότε διευθυντής της ανασκαφής Homer A. Thompson πρότεινε την αναστήλωση ενός αρχαίου κτηρίου ως λύση στο πρόβλημα της στέγασης των αρχαιοτήτων. Επιλέχθηκε η Στοά του Αττάλου (που κατασκευάστηκε με δαπάνη του βασιλιά της Περγάμου Αττάλου Β', 159–138 π.Χ.), επειδή ο τύπος του κτηρίου ήταν κατάλληλος για τη στέγαση ενός μουσείου με διάφορες αίθουσες και χώρους εργασίας, και επειδή το μεγάλο τμήμα της αρχικής κατασκευής που είχε διατηρηθεί επέτρεπε την ακριβή αποκατάστασή της. Μάλιστα, το βόρειο άκρο του κτηρίου στεκόταν ακέραιο έως το ύψος της αρχικής στέγης. Η αναστήλωση της Στοάς πραγματοποιήθηκε μεταξύ των ετών 1953–1956 (εικ. 3) με τη γενναιόδωρη χορηγία του John D. Rockefeller Jr. Τον Ιούνιο του 1957 η ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία ανέλαβε τη φύλαξη και

Εικ. 2. Η αυλή του Παλαιού Σπιτιού της Ανασκαφής

Εικ. 3. Η Στοά του Αττάλου μετά την αναστήλωση (1956)

τη συντήρηση του αρχαιολογικού χώρου της Αγοράς και της Στοάς του Αττάλου. Στο πλαίσιο της προετοιμασίας εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, το Υπουργείο Πολιτισμού πραγματοποίησε εργασίες καθαρισμού της πρόσοψης της Στοάς του Αττάλου και των κιονοστοιχιών του ισογείου· την ίδια περίοδο, οι αίθουσες του Μουσείου αναδιαρθρώθηκαν και ανακαινίστηκαν. Το 2012 ένα νέο τμήμα της έκθεσης άνοιξε για το κοινό στον επάνω όροφο του κτηρίου, με συγχρηματοδότηση από το Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας και από τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ).

Σήμερα, η Στοά του Αττάλου δεν παρέχει μόνο επαρκή χώρο για τη φύλαξη, έρευνα και έκθεση των αντικειμένων, αλλά επιτρέπει επίσης στον επισκέπτη να εκτιμήσει τη λειτουργία και τη μορφή αυτού του συνηθισμένου τύπου αρχαίου δημόσιου κτηρίου. Πρόκειται για ένα εξαιρετικό παράδειγμα του πλήρως εξελιγμένου τύπου στοάς: τόσο στο ισόγειο όσο και στον πρώτο όροφο, μια διπλή κιονοστοιχία βρίσκεται μπροστά από μια σειρά 21 δωματίων, που χρησίμευαν πρωτίστως ως καταστήματα. Μπροστά από την κιονοστοιχία του ισογείου υπάρχει άνηδρο κατά μήκος όλου του κτηρίου. Κύρια λειτουργία της Στοάς ήταν να παρέχει στους πολίτες έναν προφυλαγμένο τόπο ανεπίσημων συναντήσεων και περιπάτου, γεγονός που πρέπει να διασφάλισε και την επιτυχία της ως εμπορικού κέντρου. Τα καταστήματα εκμισθώνονταν από το κράτος σε ιδιώτες εμπόρους, συνεπώς το κτήριο χρησίμευε τόσο ως στολίδι της πόλης, όσο και ως πηγή εσόδων. Αξιοσημείωτη είναι η προσαρμογή της μορφής των δωρικών

κίωνων του ισογείου στις ανάγκες μιας στοάς. Σε αντίθεση με τους ναούς, οι στοές ήταν κτήρια σχεδιασμένα για χρήση από πολλούς ανθρώπους. Εξαιτίας αυτού, οι κίονες έχουν μεγαλύτερο κενό ανάμεσά τους, ώστε να διευκολύνεται η πρόσβαση στο εσωτερικό. Επίσης, το κάτω τμήμα κάθε κίονα της εξωτερικής κιονοστοιχίας είναι αράβδωτο, προκειμένου να μην φθίρεται κατά τη μεταφορά αγαθών ή την κίνηση των ανθρώπων.

Μετά από τέσσερις αιώνες κατά τους οποίους η Στοά είχε δεχτεί περιορισμένες μετατροπές, το 267 μ.Χ. καταστράφηκε από τους Ερούλους (γερμανικό φύλο). Ίχνη πυρκαγιάς είναι ακόμη και σήμερα ορατά στην εσωτερική όψη του νότιου τοίχου της. Λίγα χρόνια αργότερα, η Στοά ενσωματώθηκε στο Υστερορωμαϊκό τείχος της Αθήνας, ενώ η πρόσοψη και όλοι οι κίονες της αφαιρέθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν για τη στερέωση του πίσω μέρους του κτηρίου. Τέλος, τα δωμάτια στο πίσω μέρος συνέχισαν να χρησιμοποιούνται έως τους χρόνους της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (15ος αιώνας).

Το γεγονός ότι αρκετοί από τους τοίχους και τα αρχιτεκτονικά μέλη του κτηρίου είχαν διατηρηθεί κατέστησε δυνατή την πλήρη και ορθή αποκατάστασή του. Ποικίλα σωζόμενα μέλη ενσωματώθηκαν στην ανακατασκευή της Στοάς, κυρίως στο νότιο τμήμα του κτηρίου, κοντά στην είσοδο. Κατά την αναστήλωση χρησιμοποιήθηκαν τα ίδια υλικά με αυτά του αρχικού κτηρίου: μάρμαρο για την πρόσοψη, τους κίονες και διάφορα σημεία του εσωτερικού, ασβεστόλιθος για τους τοίχους και πήλινα κεραμίδια για τη στέγη. Ο επάνω όροφος και η στέγη εδράζονται σήμερα σε δοκάρια από οπλισμένο σκυρόδεμα, καλυμμένα από ξύλινα κελύφη, έτσι ώστε να αναπαριστούν ακριβώς τη διάταξη και τις διαστάσεις των αρχικών ξύλινων δοκαριών. Το σχέδιο των ξύλινων θυρών ανακτήθηκε από τις εγκοπές στις μαρμάρινες παραστάδες και στα κατώφλια, αλλά και με βάση τις αναλογίες σωζόμενων μαρμάρινων θυρών από τάφους, οι οποίες αντέγραφαν ξύλινες θύρες.

Χάρη στην ανακατασκευή της Στοάς του Αττάλου, ο επισκέπτης μπορεί να αντιληφθεί γιατί οι στοές ήταν κατάλληλες για δημόσιες συναθροίσεις. Ο χώρος των κιονοστοιχιών παρείχε καταφύγιο σε χιλιάδες ανθρώπους, προστατεύοντάς τους από τον δυνατό ήλιο το καλοκαίρι και από τον άνεμο και τη βροχή τον χειμώνα, ενώ ταυτόχρονα διέθετε άφθονο φυσικό φως και καθαρό αέρα.

Agora XIV (1972), σελ. 230–233· C. A. Mauzy, *Οι ανασκαφές στην Αγορά της Αθήνας, 1931–2006. Εικονογραφημένο ιστορικό* (Αθήνα, 2006), σελ. 26–73.